Коваленко О.О.
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ПРОБЛЕМИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЖІНОК У ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ

Важливою складовою формування суспільства гендерної рівності є переосмислення ролі жінок в історії. Вивчення історії з жіночої точки зору, аналіз жіночого історичного досвіду не лише допомагають відновити історичну справедливість та збагатити наші знання про минуле, а й дають можливість краще розібратися у причинах формування гендерної нерівності і стереотипів, які й досі стоять на заваді суспільного прогресу. Особливо важливо це в освітньому процесі, адже освіта може як підкріплювати, так і руйнувати гендерні стереотипи.

Пошук підходів щодо інтеграції гендерної проблематики у викладання історії відбувається вже достатньо тривалий час, зокрема у працях С. Вихор, Т. Говорун, Т. Голованової, Т. Дороніної, О. Желіби, О. Кізь, О. Кісь, О. Кікінежді, В. Кравця, О. Марущенко, І. Мунтян, Н. Світайло, О. Цокур, Н. Чухим, Л. Штильової, Л. Юди тощо.

Проте і досі навчально-методичні матеріали та приклади, які використовуються під час занять в освітніх закладах, часто мають «андроцентричний» характер [1, с. 280].

При спробі проаналізувати історію Стародавньої Греції та Риму з «жіночої» точки зору, ми зустрічаємося з низкою проблем.

Ключовою проблемою є бідність джерельної бази, адже про жінок залишилося не так багато згадок у джерелах. Саме з недостатньою репрезентацією жінок в історичних джерелах і пов’язана недостатня репрезентація їх у навчальних програмах. Тривалий час внесок жінок в історичний процес значною мірою ігнорувався, а у центрі уваги істориків перебували чоловіки. Саме вони вважалися основними суб’єктами історії та були героями більшості історичних наративів.

Дослідники вже давно звернули увагу на те, «що існує величезний дисбаланс в історичних дослідженнях різних сфер життєдіяльності суспільства, із перевагою на користь саме царин, де тисячоліттями домінували винятково чоловіки» [2, с. 160].

Як слушно зазначила О. Кісь, «справді, читаючи історичні монографії та підручники з історії, ми змушені констатувати той факт, що вони докладно висвітлюють саме ті сфери людської діяльності, де переважали чоловіки: це історія силових протистоянь і дипломатичних стосунків, державотворення і революцій, технічного прогресу та високого мистецтва, географічних відкриттів і колонізацій, тоді як сфери переважно жіночої самореалізації в них практично не представлено [2, с. 162–163]. Особливо актуальним є це для вивчення давньої історії, зокрема історії Стародавньої Греції та Риму.

Дійсно, при вивченні історії основна увага звертається на політичні події та військові конфлікти, які традиційно були «чоловічою» сферою у Стародавній Греції та Римі, адже жінки у грецьких державах та Римі не мали політичних прав і не служили у війську.

Ще однією проблемою є те, що історичні твори, з яких ми дізнаємося про історію Стародавньої Греції та Риму, були написані авторами-чоловіками «з чоловічої перспективи» та, перш за все, для чоловіків. Дійсно, «жінки не залишили після себе письмових джерел, а наявні тексти демонструють уявлення чоловіків про жінок» [3, с. 155]. Давньогрецькі та давньоримські автори мало уваги звертали на жінок, вважаючи їх внесок в історичний процес незначним, а їхній історичний досвід не цікавим. На жінок давньогрецькі та давньоримські історики звертали увагу, лише якщо вони якось вирізнялися чи були пов’язані з чоловіками.

Довгий час історія писалася з чоловічої точки зору та висвітлювала саме історію чоловіків. Попри те, що у джерелах є згадки про жінок, які цікавилися історією, ні в епоху античності, ні у пізніші часи їх не сприймали як справжніх істориків, а їхні праці майже не збереглися до нашого часу.

Історія, на думку давніх греків та римлян, мала оповідати перш за все про політичне життя та війни. Оскільки жінки були фактично виключені з цих сфер, які вважалися суто чоловічими, жінки, не маючи особистого досвіду, необхідних знань та можливостей

повноцінно опитувати свідків, не могли повноцінно досліджувати ці сфери та бути «справжніми» істориками [4, с. 78].

При вивченні візуальної культури Стародавньої Греції та Риму ми також зустрічаємося з проблемою репрезентації жінок, адже найвідоміші давньогрецькі скульптури були створені скульпторами-чоловіками та репрезентують саме чоловічі уявлення про жіночу красу.

Ще однією проблемою є ігнорування того факту, що жінки у Стародавній Греції та Римі належали до різних соціальних верств, вікових та етнічних груп, через що їхній історичний досвід міг кардинально відрізнятися [2, с. 165–166].

Традиційно увага звертається лише на видатних жінок, які попри суспільні обмеження могли отримати політичну владу (Аспасію, Агрипину, Зенобію, Олену Константинопольську тощо) або реалізуватися у мистецькій сфері (Сапфо, Тімарет тощо) [5, с. 99–100]. Але цього недостатньо для адекватного розуміння становища жінок у давньогрецьких полісах та римській державі, адже вивчення «виняткових випадків особливої жіночої успішності, висвітлює діяльність представниць привілейованих суспільних верств і жодним чином не віддзеркалює досвіду ширших груп жіноцтва чи значення жіночих ролей у суспільстві загалом» [2, с. 170].

Таким чином, запровадження гендерного компоненту у вивчення історії Стародавньої Греції та Риму потребує ретельної роботи над підбором навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Дубова Г. В. Упровадження ґендерного підходу в закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 38. Т. 1. С. 277–281.

2. Кісь О. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. *Український історичний журнал*. 2012. № 2. С. 159–172.

3. Костіна Т. О. Ґенеза гендерної рівності у стародавні часи. *Габітус*. 2020. Вип. 15. С. 153–157.

4. Plant I. Women Historians of Ancient Greece and Rome. *Ancient history: resources for teachers*. 2015. № 41–44. P. 77–92.

5. Коваленко О. О. Гендерна проблематика у викладанні курсу «Історія Стародавньої Греції та Риму». *Матеріали науково-практичної конференції «Восьмі Фльорівські читання»*. Чернігів, 2023. С. 97–102.